

Het jaar van Munster

Op 30 januari jl. werd in de Janskerk in Utrecht een begin gemaakt met de viering van het feit dat 350 jaar geleden de Vrede van Munster werd gesloten.

Omstreeks 1640 moest Philips IV van Spanje toegeven dat de 'opstandige gewesten' niet meer onder Spaans gezag te brengen waren. In het Duitse Rijk woedde toen de Dertigjarige Oorlog, waaraan door de keizer en de vele grote en kleine Duitse vorsten werd deelgenomen. Ook Denemarken, Zweden, Frankrijk en Spanje waren erbij betrokken. Het was in menig opzicht een verwoestende oorlog en langzamerhand groeide de wil om ermee op te houden. Men besloot te gaan onderhandelen in twee steden in Westfalen, Munster en Osnabrück. Daarbij nodigde men ook de Nederlandse Republiek uit, niet omdat deze aan de Dertigjarige Oorlog had deelgenomen, maar omdat zij nog steeds streed met Spanje en bondgenoot was van Frankrijk, landen die wel bij de strijd betrokken waren. Zo zou men tot een algemene Europese vrede kunnen komen.

In 1646 begonnen de onderhandelingen tussen Spanje en de Republiek in Munster. Ondanks chicanes van bondgenoten van de Republiek verliepen deze redelijk snel en op 30 januari 1648 kon de vrede gesloten worden. Na ratificatie door Madrid en Den Haag werd zij door de ambassadeurs op 15 mei van dat jaar in Munster beëdigd en vervolgens op 5 juni overall in den lande plechtig afgekondigd. In oktober werd de vrede van Westfalen gesloten, een hele reeks van bilaterale verdragen

waardoor 'het Westfaalse stelsel' tot stand kwam, samenwerking tussen een groot aantal Europese staten. Hiermee was een einde gekomen aan een oorlog, die voortaan de Tachtigjarige zou gaan heten, en was de soevereiniteit van de Republiek erkend. Deze verwierf zich een zelfstandige plaats tussen de Europese staten, werd door hen erkend en er werden formele banden aangeknoopt.

In zijn rede in de Janskerk ging de Prins van Oranje, als erevoorzitter van het Nationaal Comité Vrede van Munster, in op de herdenking van deze vrede, nu en in het verleden. 'Elke tijd herdenkt op zijn eigen manier, vanuit zijn eigen invalshoek', betoogde hij en paste dat toe op de herdenkingen van de Vrede in het verleden. In grote lijnen kwam zijn verhaal op het volgende neer.

In 1748, de eerste maal dat Munster uitvoerig werd herdacht, lag het accent op de bevestiging van de vrijheid. In 1747 immers hadden de Fransen het zuiden van de Republiek aangevallen. Vrees van verlies van zelfstandigheid lag dus voor de hand. In 1848 bekeek men de vrede in het licht van het ontstaan van de vrije, zelfstandige Nederlandse staat met zijn burgerlijk-liberale constitutie. In 1898 viel alle aandacht op de inhuldiging van koningin Wilhelmina, maar in 1948 werd er weer nationaal herdacht. In het licht van de ervaringen opgedaan in de Tweede Wereldoorlog legde men de nadruk op Munster als afsluiting van de vrijheidssrijd tegen de buitenlandse onderdrukker.

Nederland in Europa

Wat betekent 'Munster' voor onze tijd? Waarom stelt de Nederlandse overheid geld beschikbaar om de Vrede zo uitgebreid te herdenken?

Bijeenkomsten, congressen, boeken, tentoonstellingen en, niet in de laatste plaats, uitgebreide goedkope les-pakketten begeleiden de feestelijkheden dit jaar.

Een antwoord op deze vraag was te vinden in de rede van 30 januari. Hier volgt het slotgedeelte daarvan.

'Het herdenken van de totstandkoming van de soevereine Nederlandse staat bij de Vrede van Munster zal nu niet gauw meer een nationalistische klank hebben. Dit betekent natuurlijk niet dat mijlpalen in een ontwikkeling, die men als een eigen ontwikkeling kan beschouwen, niet zouden kunnen - of zelfs moeten - worden herdacht. Zeker wanneer zo'n herdenking kan worden gebruikt om een aantal positieve kenmerken te markeren.

In de Republiek der Verenigde Nederlanden kunnen we zulke positieve trekken zeker herkennen. De soevereine statencolleges kenden daarin een veel bredere participatie van inwoners der gewesten dan in andere landen. Die brede participatie was in 1648 weliswaar aristocratisch van signatuur, maar kreeg in de 19e eeuw al een veel democratischer vorm. Zij dwong bovendien, wegens de veelheid der meningen die ter tafel werden gebracht, tot de politiek van overleg en compromis die wij ook thans nog in al onze bestuurscolleges kennen en waar wij ons prettig bij voelen.

Men zou als negatief punt kunnen opvoeren dat de Vrede van Munster geen

gelijkberechtiging tussen de kerken invoerde. Daarbij moet echter bedacht worden, dat de situatie in de kleine Republiek zeer sterk afweek van de praktijk overal elders. Hier bestonden een publieke, bevoorrechte kerk en een aantal minder berechtigde, getolereerde stromingen. Hier was geen staatskerk, waarvan het bestaan alle andersdenkenden tot landverhuizing dwong. Wat in de Republiek in 1648 al gewoon was, werd bij de Vrede van Westfalen met betrekking tot het Duitse Rijk pas voor het eerst voorzichtig op papier vastgelegd en geleidelijk ingevoerd - en zou in Frankrijk in 1685 juist worden afgeschaft. De 17e eeuwse tolerantie die hier gold, was naar de huidige maatstaven misschien ontoereikend, en is door schrijvers als Rogier ook fel aangevallen. Maar wij moeten die tolerantie niet waarden naar de normen van nu, maar naar die van de tijd waarin zij ontstond. Dat geldt overigens, mijns inziens altijd voor historische feiten. Zoals participatie een voorbode voor democratisering kon zijn, zo was de 17e eeuwse verdraagzaamheid een aanzet voor latere volwassen vormen van tolerantie.

Het is in ieder geval een traditie die wij ook nu, 350 jaar na de Vrede van Munster, graag in ere houden.

Een ander sterk punt van de Republiek der Verenigde Nederlanden was de economische openheid. In de Gouden Eeuw bracht deze de Republiek tot grote bloei. Daarna braken weliswaar mindere tijden aan, maar een voorkeur - al dan niet door noodzaak ingegeven - voor vrij economisch verkeer is tot op de dag van vandaag de Nederlandse ontwikkeling blijven kenmerken.

Naast de traditionele waarden die de Vrede van Munster in het Nederlandse staatsbestel aanbracht, is het interessant ook de internationale component van die Vrede te bekijken.

Het Westfaalse stelsel met zijn creatie van een veel groter aantal medespelers op het internationale terrein bracht meteen de noodzaak van een streven naar vrede en veiligheid met zich mee. Afzonderlijke staten waakten daarover, coalities deden dat later, conferenties werden ervoor ingericht. Dit alles had betrekking op vrede en veiligheid in Europa. Er is sindsdien veel veranderd. Onze eeuw heeft de opkomst van grote machten buiten Europa te zien gegeven. Evenals de noodzaak, dat tussen die machten evenwicht is ontstaan. Dat bracht ingrijpende

veranderingen voor Europa met zich mee. Niet langer is ons continent het hart van de wereld zoals voorheen werd gedacht, niet langer kan het zich concentreren op interne strubbelingen alleen. Het Westfaalse stelsel heeft nu mondiale vormen aangenomen. Daarbinnen kan slechts een verenigd Europa een rol van betekenis spelen.

Deze nieuwe taak voor Europa moet niet alleen vanuit een defensieve noodzaak worden beschouwd. Europa heeft, met eeuwenlange ontwikkelingen op politiek en religieus, economisch en cultureel gebied achter de rug, de wereld tal van verworvenheden te bieden. Om die overtuigend over het voetlicht te brengen, is evenzeer een sterke Europese eenheid nodig.

Maar betekent zo'n eenheid dan niet het einde van de afzonderlijke soevereine staten binnen Europa, van Nederland onder andere, waarvan de officiële erkenning nu juist bij de Vrede van Munster tot stand kwam?

Daar is een schijndilemma. Binnen Europa is in de afgelopen eeuwen een veelheid van tradities gegroeid, zowel binnen de afzonderlijke staten als tussen die staten. De afzonderlijke tradities hebben de individuele staten gemaakt tot wat zij nu zijn: afzonderlijke entiteiten binnen het werelddeel, met eigen vormen van identiteit.

Die vormen van identiteit kunnen binnen een nauwe Europese samenwerking gehandhaafd blijven, moeten dat zelfs. Als de Europese verscheidenheid zou worden opgeheven ten behoeve van een volstreekte Europese eenheid, zouden de afzonderlijke tradities en waarden los komen te staan van hun voedingsbodem, en daarmee juist hun kracht verliezen.

Het Europa van de toekomst is dus niet een Europa, waarin staten zich met een nieuw gekoesterd nationalisme naar binnen toe keren. In zo'n Europa is voor samenwerking geen plaats. Het toekomstige Europa is een werelddeel, waarin de afzonderlijke staten hun eigen bestaansrecht, hun eigen identiteit, behouden en elkaar vandaaruit positief en wederzijds beïnvloeden. Daarbij hoort ook respect voor anderen en is geen plaats voor vooroordelen gebaseerd op stereotypen. Dat vind ik een ontoelaatbare vorm van intolerantie, om het even, of het nu gaat om bevolkingsgroepen van ver weg of om de inwoners van onze buurlanden.

De Prins van Oranje in de Janskerk in Utrecht op 30 januari jl.

Dit zijn dunkt mij, thema's waarmee in het jaar 1998 de Vrede van Munster herdacht moet worden. De erkenning van de Nederlandse staat was de toekenning van een plek aan een land, dat reeds bezig was een eigen identiteit op te bouwen en zich al een eigen plaats had bevochten. Dat land heeft nog steeds recht van bestaan, te midden van andere staten met hun karakteristieken. Daarom is het goed dat de herdenking van 1998 is voorbereid in nauwe samenwerking met comités die zich elders in Europa bezig houden met herdenkingen van de vrede van 1648 en de totstandkoming van het Westfaalse stelsel.

Tentoonstellingen en onderwijsmateriaal, theaterproducties en muziekkuitvoeringen, jongerendebatten en wetenschappelijke congressen staan binnen ons land op het programma. Zij tonen juist de aspecten van de eigenheid waarmee Nederland in 1998 naar buiten treedt, als participant van het nieuwe Europa.

Hierin onderscheidt de herdenking zich duidelijk van alle voorgaande herdenkingen. Het motto, dat voor deze gelegenheid gekozen is, is daarvan de uitdrukking:
1648 - 1998 - Nederland in Europa.'